

Postoj Európanov ku klimatickým zmenám a zdrojom energie:

Výsledky Topline z ôsmeho
kola Európskej sociálnej sondy

Séria
výsledkov
ESS Topline

Problematika

9

Ostatná problematika v našej sérii výsledkov Topline skúma po prvýkrát postoj ku klimatickým zmenám a zdrojom energie. Vybrali sme si túto tému práve preto, že jej význam sa stáva čím ďalej tým dôležitejším. Potvrďuje to aj Parížska dohoda, ktorú podpísalo 195 krajín OSN. Ide o Rámcovú dohodu o zmene klímy (UNFCCC). Mnohé krajiny zaznamenávajú narastajúce teploty a zažívajú extrémnejšie počasie. Tým sa tento problém stáva aktuálnejším viac ako kedykoľvek predtým.

Zmena klímy sa stáva obrovskou spoločenskou výzvou nielen pre Európu, ale aj pre celú planétu. Veríme, že aktuálnym zistením

verejnej mienky o zmene klímy a s tým úzko spätéj témy „zdroje energie“, ovplyvníme strategické rozhovory na túto tému.

V každom kole prieskumu sú zahrnuté dve rôzne témy, čím sa umožní rozšíriť využitie získaných údajov aj do iných oblastí. Práve tento nový modul je toho dobrým príkladom.

Celý tím ESS si váži snahu zostavovateľov dotazníka, ktorí pomohli vytvoriť tento modul a ktorí napísali túto vynikajúcu publikáciu.

Rory Fitzgerald
Riaditeľ ESS ERIC
City University v Londýne

Autori tohto projektu:

- Wouter Poortinga, Profesor enviromentálnej psychológie, Cardiffská Univerzita
- Stephen Fisher, mimoriadny profesor politickej sociológie, Trinity College, Oxfordská univerzita
- Gisela Böhm, profesorka socio-psychologických vied, Univerzita v Bergen (Nórsko)
- Linda Steg, profesorka enviromentálnej psychológie, Cardiffská Univerzita
- Lorraine Whitmarsh, profesorka enviromentálnej psychológie, Cardiffská Univerzita
- Charles Ogunbode, výskumný pracovník, Univerzita v Bergen (Nórsko)

Členovia výskumného tímu ESS, ktorí prispeli k vytvoreniu modulu o klimatických zmenách a energiách:

- Brita Dorer (GESIS – Inštitút pre spoločenské vedy v Lipsku, Nemecko)
- Salima Douhou, Rory Fitzgerald, Ana Villar a Lizzy Winstone (City University v Londýne)
- Diana Zavala Rojas (Univerzita Pompeu Fabra v Barcelone, Španielsko)

Translation by Slovak ESS team

(www.europeansocialsurvey.org/about/country/slovakia/)

Postoj Európanov ku klimatickým zmenám a zdrojom energie: Výsledky Topline z ôsmeho kola Európskej sociálnej sondy

Wouter Poortinga, Stephen Fisher, Gisela Böhm, Linda Steg, Lorraine Whitmarsh, Charles Ogunbode

Úvod

Klimatické zmeny predstavujú závažný problém pre prírodné, spoločenské a ekonomické systémy a momentálne sú najaktuálnejšou globálnou výzvou. Aby sme predišli ďalším zásahom ľudí do klimatického systému, v nastávajúcich dekádach je nevyhnutné výrazné zníženie výfukových plynov (IPCC, 2014). Vyžaduje si to zmenu vo výrobe a využití energie, vrátane zníženia energetických nárokov. Úspešná dekarbonizácia energie v Európe si bude vyžadovať zmenu postoja, nové nízko-karbónové energetické technológie a zariadenia, ako aj nové predpisy a ustanovenia, ktoré musia byť prijaté širokou verejnosťou.

Pri rozhodnutiach týkajúcich sa dekarbonizácie energetických zdrojov za účelom minimalizácie klimatických zmien treba zvážiť aj iné záležitosti spojené s energiou. Zabezpečenie spoľahlivého zdroja energie sa stáva veľmi dôležitým faktorom, hlavne z pohľadu internacionalizácie trhu s energiami, z pohľadu narastajúcich cien a pretrvávajúcej závislosti na fosílnych palivách (World Energy Council, 2013). Kroky, ktoré každá vláda v tomto smere môže podniknúť, závisia od postoja verejnosti v danej krajine.

8.kolo Európskej sociálnej sondy (ESS) prináša nedávno vytvorený modul „Klimatické zmeny a energia“. Tento modul bol vyvinutý z toho dôvodu, aby sa vytvoril komplexný, teoreticky podložený súbor údajov verejnej mienky na klimatické zmeny, energetickú istotu a energetické preferencie. Bol použitý koncepčný rámec, založený na modeli „hodnota – presvedčenie – norma“ (Stern, 2000). V tejto štúdii pokryjeme oblasti: (1) presvedčenia o klimatických zmenách, (2) obavy z klimatických zmien a energetickej istoty, (3) osobné normy a efektívnosť, (4) preferencie zdroja energie a (5) preferencie v riešení environmentálnych problémov.

Práca v teréne pre 8.kolo ESS prebehla medzi augustom 2016 a decembrom 2017. Kompletná zbierka dát pozostáva zo 44 387 respondentov z 23 krajín.¹ Ďalšie údaje o zbieraní údajov sú k dispozícii v správe o dokumentácii dát pre 8.kolo (ESS8 Data Documentation Report, Edition 2.0.).² Dôkladná príprava spolu s vysokokvalitným prekladom dotazníkov a jasnými pravidlami ohľadom zbierania dát,³ umožňuje spoľahlivé porovnanie jednotlivých krajínach.

Presvedčenia o klimatických zmenách

Otázky boli vytvorené tak, aby umožnili posúdenie názorov ľudí na klimatické zmeny, predovšetkým ich presvedčenia o existencii týchto zmien, ich príčinách a vplyvoch (Poortinga, Spence, Whitmarsh, Capstick & Pidgeon, 2011). Najprv bola

respondentom položená otázka, či si myslia, že sa klíma mení.

Tabuľka č. 1 predstavuje percentuálne zastúpenie respondentov v rôznych krajinách, ktorí si myslia, že svetová klíma sa pravdepodobne alebo určite

Tabuľka č. 1: Viera v realitu, príčiny a vplyvy klimatických zmien

KRAJINA	KÓD KRAJINY	KLÍMA SA PRAVDEPODOBNE ALEBO URČITE MENÍ (%)	KLIMATICKÉ ZMENY ASPOŇ ČIASTOČNE SPÔSOBENÉ ĽUDSKOU ČINNOSŤOU (%)	NÁSLEDKY KLIMATICKÝCH ZMIEN BUDÚ ZLÉ (%)
Rakúsko	AT	92.5	91.8	74.0
Belgicko	BE	96.4	94.0	66.3
Česká Republika	CZ	88.9	89.5	68.0
Estónsko	EE	91.3	88.8	59.7
Fínsko	FI	94.0	93.9	67.2
Francúzsko	FR	96.3	93.8	73.7
Nemecko	DE	95.4	94.8	77.4
Maďarsko	HU	91.4	92.7	77.0
Island	IS	97.7	94.6	81.6
Írsko	IE	96.1	91.1	63.2
Izrael	IL	86.3	85.4	58.1
Taliansko	IT	94.8	93.6	69.0
Litva	LT	88.7	82.7	73.7
Holandsko	NL	96.2	91.8	61.6
Nórsko	NO	92.9	87.8	71.9
Poľsko	PL	92.6	89.6	70.4
Portugalsko	PT	97.0	93.6	81.1
Rusko	RU	82.2	83.8	61.8
Slovinsko	SI	96.5	93.0	71.4
Španielsko	ES	95.8	95.7	87.9
Švédsko	SE	96.8	92.4	81.2
Švajčiarsko	CH	96.4	94.4	74.0
Veľká Británia	GB	93.6	91.0	66.0

mení. Zatiaľ čo vo väčšine krajín si viac ako 90% myslí, že svetová klíma sa pravdepodobne mení, v Izraeli a v niektorých krajinách východnej Európy si to myslí menej ako 90%, hoci percentuálne zastúpenie v týchto krajinách stále predstavuje prevažnú väčšinu.

Respondenti odpovedali na otázky, či si myslia, že zmena klímy je spôsobená prírodnými procesmi, ľudskou činnosťou alebo oboma. Tabuľka č.1 zobrazuje percentuálne zastúpenie respondentov, ktorí si myslia, že zmena klímy je aspoň čiastočne spôsobená ľudskou činnosťou. Z vedeckého pohľadu je veľmi pravdepodobné, že ľudská činnosť spôsobuje zmeny klímy (IPCC, 2014) a prevažná väčšina respondentov súhlasí s tým, že v súvislosti so zmenami klímy, ľudská činnosť zohráva istú rolu, aj keď len čiastočnú. Boli zistené odchýlky medzi krajinami. Respondenti z Izraelu, Nórska a niektorých krajín východnej Európy sú menej stotožnení s názorom, že zmenu klímy aspoň čiastočne spôsobuje ľudská činnosť.

Tabuľka č.1 ďalej zobrazuje percentuálne zastúpenie respondentov v každej krajine, ktorí si myslia, že následky klimatických zmien budú zlé. Respondenti sa rozhodovali na škále od 0 do 10, kde 0 znamenala „veľmi zlé“ a 10 „veľmi dobré“. Vo väčšine krajín sa hodnoty pohybovali na ľavej strane škály (0-4), hoci aj tu sme zistili odchýlky medzi krajinami.

Obavy z klimatických zmien a energetickej istoty

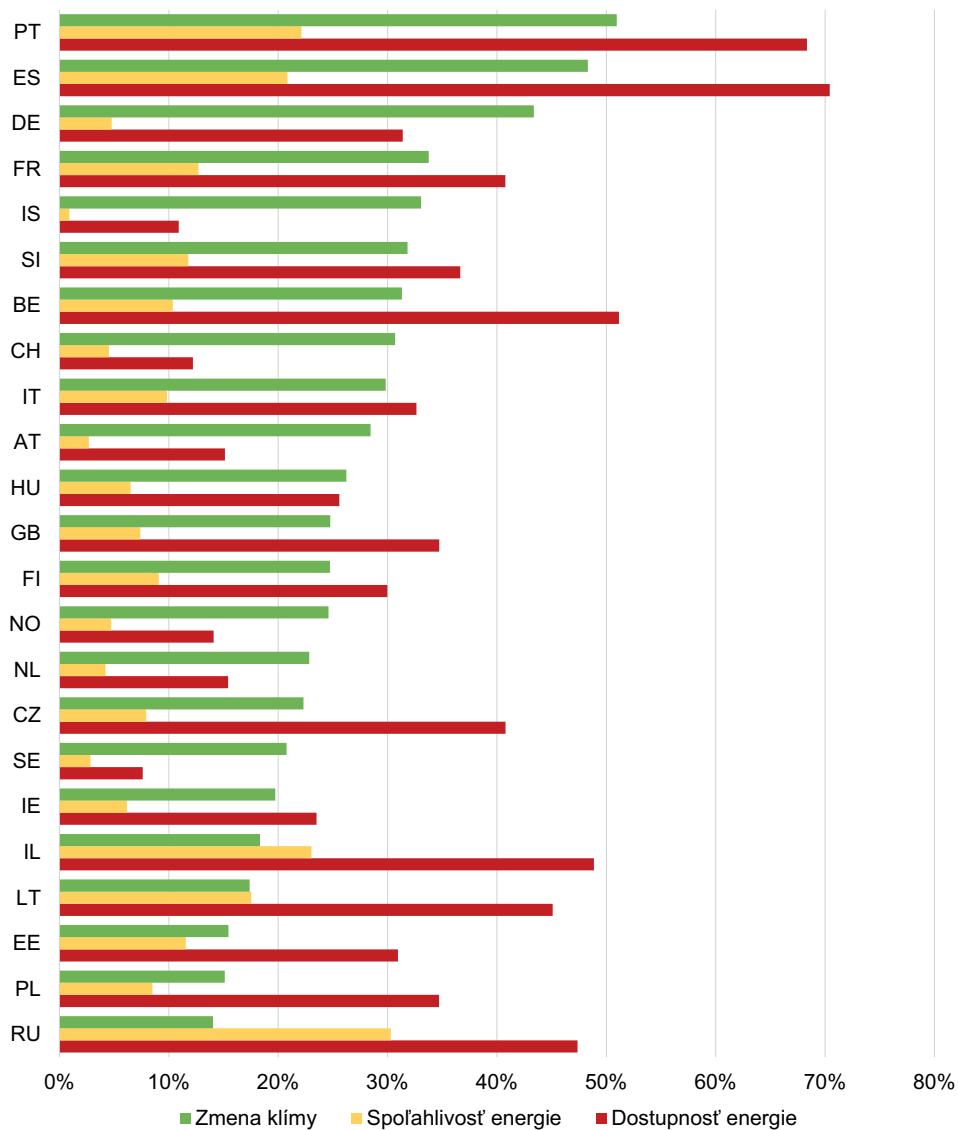
Rozhodnutia o dekarbonizácii zdrojov energie za účelom zmiernenia klimatických zmien nemožno oddeliť od riešenia ďalších problémov. Predovšetkým je dôležité zabezpečiť spoľahlivé zásobovanie energiou, ktorá je cenovo dostupná pre všetky domácnosti. Obavy zo spoľahlivosti energie, ďalej obavy o bezpečnosť a cenovú dostupnosť energie sa označujú ako Trilema svetovej energetiky (World Energy Council, 2013).

Prinášame afektívne (emocionálne) hodnotenie respondentov ohľadom klimatických zmien a energetickej bezpečnosti. Zisťovali sme obavy týkajúce sa trilemy. Respondenti hodnotili osobné obavy z klimatických zmien, obavy o spoľahlivé zásobovanie energiou, ako aj o cenovú dostupnosť na škále od „vôbec nemám obavy“ a „mám extrémne obavy“.

Napriek presvedčeniu väčšiny Európanov, že svetová klíma sa mení, a že je to aspoň z časti zapríčinené zásahmi ľudí, obavy z klimatických zmien sú relatívne malé. Z 23 zúčastnených krajín, len niečo vyše tretiny vyjadrilo veľké až extrémne obavy z klimatických zmien. Z prieskumu vyplýva, že iba menej ako dve tretiny opýtaných si myslia, že zmena klímy má negatívny dosah na ľudí po celom svete (tabuľka č.1).

Graf č.1 zobrazuje percentuálne zastúpenie respondentov v 23 krajinách, ktorí udávajú veľké až extrémne obavy zo zmeny klímy, energetickej spoľahlivosti a cenovej dostupnosti

Graf č.1: Obavy zo zmeny klímy, zo spoľahlivosti a dostupnosti energie
 (% veľké, extrémne obavy)

Zdroj: ESS, 8.kolo, 2016-2017, Pre analýzy na úrovni krajín boli aplikované post-stratifikačné váhy

energie. Z porovnania odpovedí vyplýva, že respondenti sa najviac obávajú o cenovú dostupnosť. 40% tu udáva veľké až extrémne obavy. Najmenšie sú ich obavy o spoľahlivé zdroje energie. Pri tejto otázke udáva veľké až extrémne obavy 15% opýtaných. Veľké obavy týkajúce sa klimatických zmien udáva 28%.⁴

Obavy z rôznych aspektov energetickej trilemy sa líšia medzi zúčastnenými krajinami. Obyvatelia jednotlivých krajín nemajú rovnaký prístup k otázkam o zmene klímy a čelia rôznym energetickým problémom vyplývajúcich zo závislosti na rôznych zdrojoch zásobovania energiou.

Obavy o klimatické zmeny sú pomerne veľké v Portugalsku, Španielsku a Nemecku. Portugalsko je jedinou krajinou, ktorá udáva veľké až extrémne obavy. Naopak, malé obavy z klimatických zmien zaznamenali medzi respondentmi z Írska a Izraela, východoeurópskych krajín Litvy, Estónska, Poľska a Ruskej federácie. Iba 20% opýtaných vyjadrilo obavy zo zmeny klímy.

Ako vyplýva z grafu č. 1, obavy o spoľahlivý zdroj energie sú nižšie ako obavy z klimatických zmien vo väčšine krajín, pričom zastúpenie ľudí, ktorí uviedli veľké až extrémne obavy bolo v rozmedzí od 1% na Islande až po 30% v Rusku. Okrem Ruska, výraznejšie obavy boli zistené v Španielsku (21%), Portugalsku (22%) a Izraeli (23%).

V každej zo zúčastnených krajín sú obavy z cenovej dostupnosti energie vyššie ako strach o spoľahlivý zdroj energie, a dokonca vo väčšine krajín sú vyššie ako obavy z klimatických zmien. Graf č. 1 zobrazuje obzvlášť veľké obavy Španielov (70 %) a Portugalcov (68 %) o cenovú dostupnosť energie. Respondenti z týchto dvoch krajín udávajú aj najvyššie obavy z klimatických zmien. Nasleduje Belgicko (51 %), Izrael (49 %), Rusko (47 %) a Litva (45 %). Posledné tri krajiny patria medzi krajiny s najmenšími obavami z klimatických zmien.

Krajiny s najnižšími obavami o cenovú dostupnosť energie sú Švédsko, Island, Švajčiarsko a Nórsko. V každej z týchto krajín menej ako 15 % respondentov udáva veľké až extrémne obavy z toho, že energia bude príliš drahá pre mnohých ľudí. Toto sú štyri z ôsmich krajín, kde obavy z klimatických zmien sú vyššie ako obavy o cenovú dostupnosť. V 15 z 23 krajín, a celkovo v Európe, verejnosť uprednostňuje cenovú dostupnosť pred zmiernením klimatických zmien a spoľahlivosťou zdroja energie.

Mohlo by sa zdať, že tento postoj vyrieši trilemu z pohľadu verejnosti. Ľudia by riskovali spoľahlivý zdroj energie, aby udržali nízke náklady na zmiernenie zmeny klímy. Avšak, pred prácou v teréne pre 8.kolo ESS došlo k poklesu cien elektriny aj plynu vo väčšine krajín a takisto nedošlo k závažnejšiemu prerušeniu dodávky energie. Obavy by sa mohli radikálne zmeniť, ak by spotrebiteľia skutočne zažili nárast cien a nedostatok energie.

Osobné normy a efektívnosť

Pri sledovaní vzťahu medzi obavami z klimatických zmien a obavami o bezpečný zdroj energie na jednej strane a energetickými preferenciami na druhej, je dôležité pochopiť to, čo ich spája (Steg & de Groot, 2010). Podľa modelu hodnôt, presvedčení a noriem (Value-Belief-Norm model, Stern 2000), pro-environmentálne osobné normy zaujímajú stredovú pozíciu pri prepojení obáv z klimatických zmien s osobnými preferenciami. Pro-environmentálne normy vyjadrujú, do akej miery človek cíti osobnú zodpovednosť prispievať k riešeniu problému životného prostredia.

Respondenti hodnotili na 11-bodovej škále, kde 0 znamená „vôbec nie“ a 10 „do veľkej miery“. Celkové skóre bolo 5,6 (SD=2,7) medzi zúčastnenými krajinami, iba mierne nad stredovou hodnotou 5.⁵ To dokazuje, že ľudia cítia iba miernu osobnú zodpovednosť za pomoc pri znižovaní klimatických zmien.

Ako je zrejmé z grafu č.2, pocity osobnej zodpovednosti (osobné normy) boli najvyššie v krajinách západnej Európy, ako Francúzsko a Švajčiarsko (priemerné hodnoty sa blížia 7) a najnižšie v Českej republike a Ruskej federácii (obe krajiny so skóre nižším ako 4).

Aby ľudia niečo urobili pre zlepšenie klímy, musia cítiť nielen osobnú zodpovednosť, ale aj to, že môžu naozaj dosiahnuť zmenu. Význam presvedčenia vo vlastnú efektívnosť vo vzťahu k životnému prostrediu je dobre vyjadrený v literatúre (Hanss & Böhm, 2010, Meinhold &

Malkus, 2005). Sociálna kognitívna teória (Bandura, 1982) predpokladá, že na to, aby sme dosiahli vytúžený výsledok, musíme byť presvedčení, že sa tak vieme správať (osobná efektívnosť) a že naše správanie je efektívne pri dosahovaní vytúženého výsledku (očakávanie výsledku).

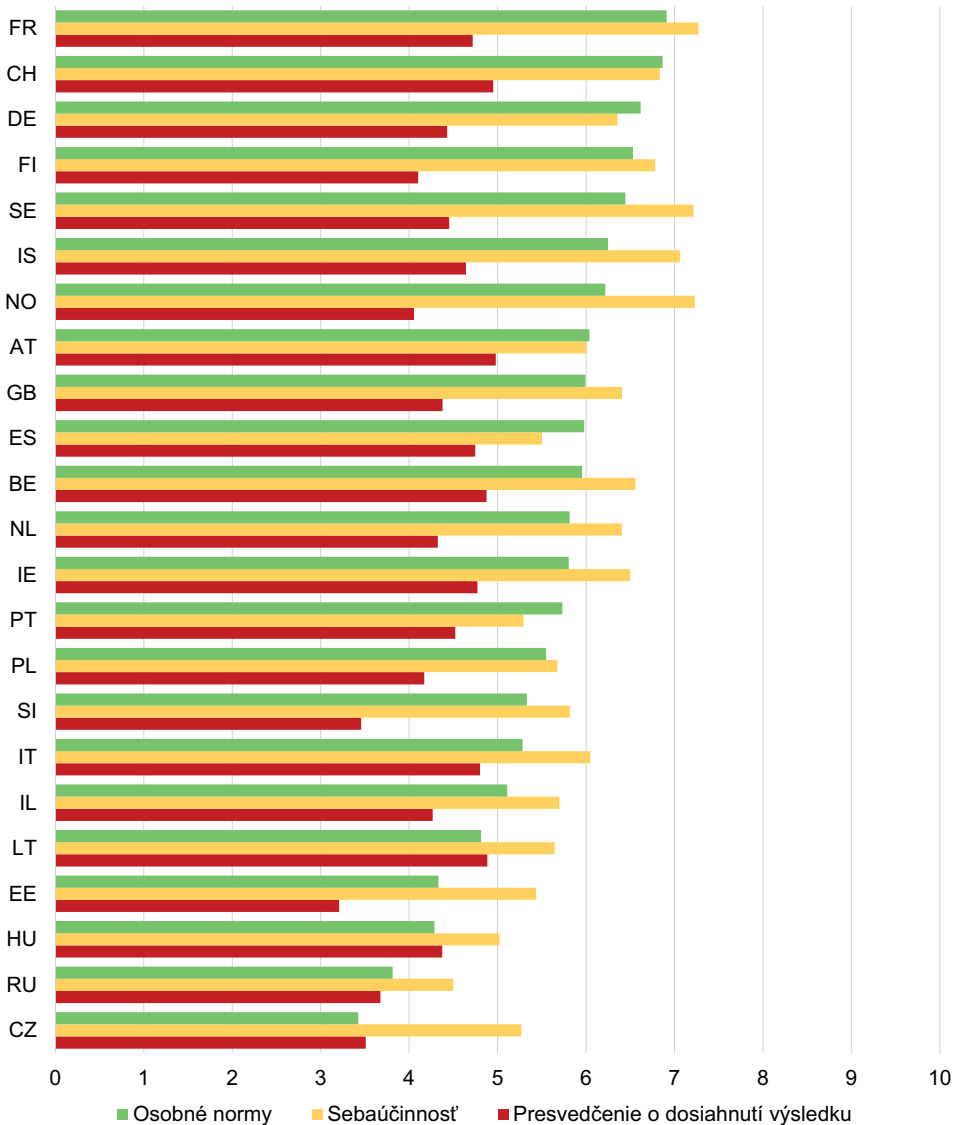
Vytvorili sme otázky podľa modelu o kolektívnej akcie (Koltesou & Mancy, 2011, Lubell, 2002), ktoré pokrývajú mieru presvedčenia o osobnej, kolektívnej a inštitucionálnej efektívnosti. Uvádzame iba výsledky, ktoré sa týkajú osobnej efektívnosti a presvedčenia o výsledku. Tieto výsledky sme získali z hodnôt, ktoré respondenti prideliť otázkam, či si myslia, že by dokázali minúť menej energie (osobná efektívnosť), a či by to pomohlo zmierniť klimatické zmeny (presvedčenie o dosiahnutí výsledku).

Obidve otázky sa hodnotili na 11-bodovej hodnotiacej škále od 0 do 10, kde pri prvej otázke (osobná efektívnosť) 0 znamená – „nedokázal by som“ a 10 „samozrejme, že by som to dokázal“. Pri druhej otázke (presvedčenie o výsledku) 0 znamená „vôbec nepravdepodobné“ a 10 „extrémne pravdepodobné“. Pri osobnej efektívnosti bol priemer hodnôt mierne nad strednými hodnotami. Celkové priemerné skóre pre osobnú efektívnosť bolo 5,9 (SD=2,6) vo všetkých 23 krajinách.⁶

Napriek tomu, že spotreba energie je podľa medzinárodných noriem vysoká, ľudia nie sú naklonení predstave, že by mali spotrebovať menej energie. Ako vyplýva z grafu č.2, osobná efektívnosť je nízka v mnohých krajinách východnej

Graf č.2 Priemery osobných noriem, sebaúčinnosť a presvedčenie o dosiahnutí výsledku

Zdroj: ESS, 8.kolo, 2016-2017, Pre analýzy na úrovni krajín boli aplikované post-stratifikačné váhy

Európy, ako napr. v Maďarsku, Česku a Rusku. Vyššia je vo väčšine krajín západnej Európy a pomerne vysoká osobná efektívnosť je vo Francúzsku, Nórsku, Švédsku a Írsku.

Zo zistení vyplýva, že ľudia nie sú presvedčení o tom, že nižšia spotreba energie by pomohla zmierniť klimatické zmeny. Celkové priemerné skóre pre otázku zisťujúcu presvedčenie o výsledku bolo 4,3 (SD=2,6),⁷

na ľavej časti škály. Celkovo bolo priemerné skóre vo všetkých 23 krajinách pod polovicou škály, teda pod bodom 5. Z toho vyplýva, že veľa ľudí je presvedčených o tom, že zníženie spotreby energie by malo iba čiastočne vplyv na zmenu klímy. Graf č.2 zobrazuje presvedčenie o dosiahnutí výsledku, ktoré je obzvlášť nízke v krajinách, kde si pomerne málo ľudí myslí, že zmena klímy je spôsobená hlavne ľudskou činnosťou. Sú to krajiny ako Estónsko, Slovinsko, Česká republika a Rusko. Presvedčenie o dosiahnutí výsledku je pomerne vysoká v Rakúsku, Švajčiarsku, Belgicku a Litve, aj keď stále pod stredovým bodom škály.

Ďalšie analýzy dokazujú, že osobné normy, osobná efektívnosť a presvedčenie o výsledku spolu súvisia.⁸ Ľudia, ktorí cítia zodpovednosť za pomoc pri spomaľovaní klimatických zmien, si zároveň myslia, že by mali šetriť energiou a tým ovplyvnia spomínané spomaľovanie. Tieto korelácie spolu s ohodnotením týchto troch otázok na strednej škále nasvedčujú tomu,

že dosiahnutie vysokých hodnôt pri osobných normách, osobnej efektívnosti a presvedčení o výsledku sa javí byť zriedkavé. Iba 22% (23% v krajinách EU a EFTA) odpovedalo v rozmedzí od 6 do 10 na všetky tieto tri otázky. Je teda iba málo ľudí so silným zmyslom pre osobnú zodpovednosť, ktorí sú presvedčení o tom, že by mohli spotrebovať menej energie a to by pravdepodobne pomohlo spomaliť klimatické zmeny. Takáto kombinácia noriem a presvedčenia je pravdepodobne potrebná na to, aby sa dosiahla zmena správania.

Energetické preferencie

Táto časť modulu zahŕňala otázky o dodávke energie ako aj dopyte po energii. Ponúkame prehľad zistení o preferenciách verejnosti ohľadom rôznych zdrojov energie a zmeny správania vo vzťahu k šetreniu energie.

Zdroje energie

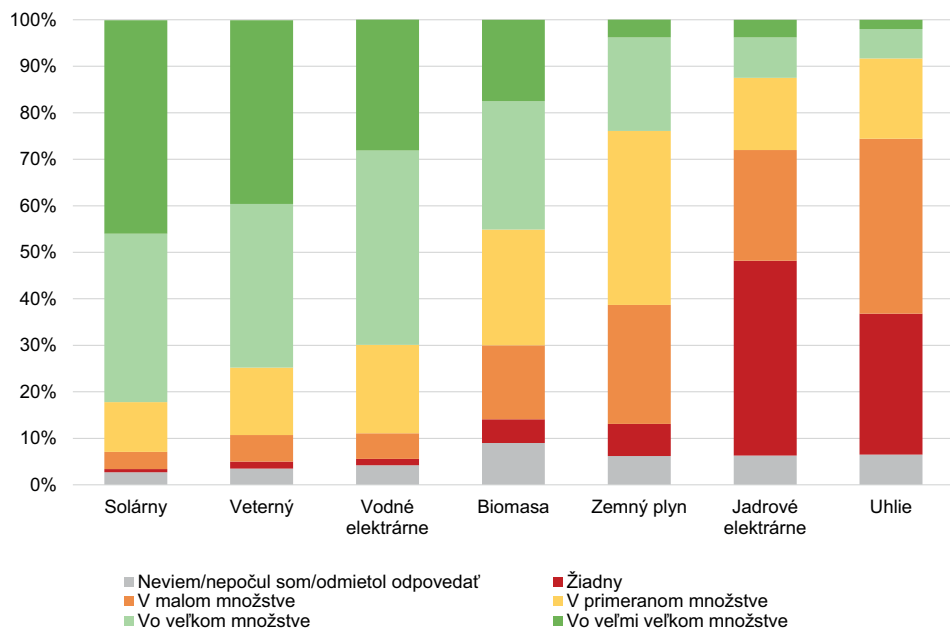
Respondenti odpovedali na otázky, koľko elektriny by sa malo vyrobiť z uhlia, zemného plynu a biomasy, ďalej vo vodných, jadrových, solárnych a veterných elektrárnach. Graf č.3 zobrazuje preferencie vo výrobe energie v 21 krajinách EU/EFTA. Z prieskumu jednoznačne vyplýva, že obnoviteľné zdroje energie sú ďaleko najpopulárnejšie. Asi dve tretiny opýtaných si myslia, že veľká alebo veľmi veľká časť energie by sa mala vyrábať vo vodných alebo veterných elektrárnach a tri štvrtiny uprednostňujú solárnu energiu. Na druhej strane, výroba energie z uhlia a v jadrových elektrárnach je značne

nepopulárna. Iba veľmi málo ľudí chce, aby sa energia vyrábala práve z uhlia a v jadrových elektrárňach. Preferencie zemného plynu, ako zdroja energie sú niekde uprostred.

Ďalšie analýzy poukazujú na veľké rozdiely v preferenciách medzi zúčastnenými krajinami. Napríklad uhlie a zemný plyn sú populárne v Izraeli a v krajinách strednej a východnej Európy, ako napríklad Rusko a Poľsko. Jadrové elektrárne sú pomerne obľúbené v

Rusku, Litve a Maďarsku. Obnoviteľné zdroje, ako vietor, slnečné žiarenie a biomasa sú málo preferované v Rusku, zatiaľ čo vodné elektrárne majú malú podporu vo Fínsku a Estónsku. Tieto rozdiely môžu byť čiastočne odrazom prevládajúceho zdroja energie v danej krajine. Napríklad vo východnej Európe majú uhoľné a jadrové elektrárne silnú tradíciu (IEA, 2017). Je potrebné urobiť ďalší prieskum, aby sme objasnili tieto rozdiely.

Graf č.3: Postoj k typu zdroja dodávky energie v krajinách EU a krajinách Európskeho združenia voľného obchodu (EFTA)

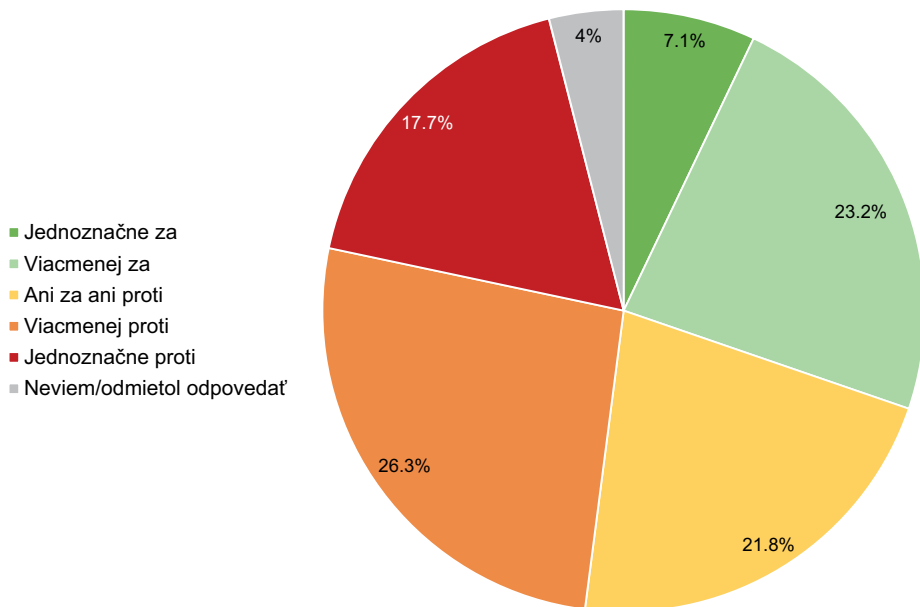
Zdroj: ESS, 8.kolo, 2016-2017, Pre analýzy na úrovni krajín boli aplikované post-stratifikačné a populačné váhy

Postoj k šetreniu energie

Čo sa týka dopytu po energii, tento modul zahŕňa indikátory ochoty ľudí podniknúť racionalizačné a reštrikčné opatrenia. Výsledky ukazujú, že prevažná väčšina (74%) celkovej populácie krajín EU/ EFTA uvádza, že často, veľmi často alebo vždy robia veci, ktoré môžu znížiť spotrebu energie. Napríklad vypnú spotrebiče, ktoré nepoužívajú, kratšie vzdialenosti prejdú pešo alebo používajú kúrenie a

klimatizačné zariadenia, len keď je to naozaj nevyhnutné. Podobne je to aj s racionalizačnými opatreniami. Mnohí uvádzajú, že by si kúpili energeticky najúspornejší spotrebič. Priemerná hodnota na hodnotiacej škále od 0 „absolútne nepravdepodobné“ po 10 „úplne pravdepodobné“ je 7,9 (SD=2,2) v 21 krajinách EFTA. Pri tejto otázke, pozorujeme malé odchýlky medzi krajinami.

Graf č.4: postoj k zvýšeniu daní z fosílnych palív v krajinách EU a EFTA

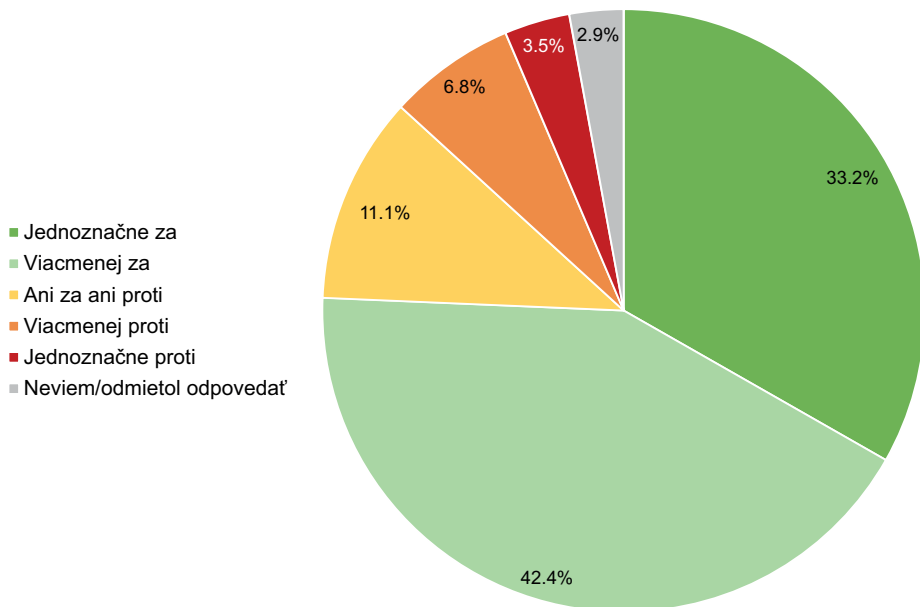
Environmentálna politika

Aby sme mohli hodnotiť preferencie ľudí týkajúce sa environmentálnej politiky ohľadom spomalenia klimatických zmien, použili sme tri otázky, ktorými sme zisťovali, do akej miery sú respondenti naklonení zvýšeniu daní z fosílnych palív, použitiu verejných peňazí na podporu obnoviteľných zdrojov energie a zákazu predaja spotrebičov s najvyššou spotrebou.

Grafy č. 4 až 6 zobrazujú, že v krajinách EU a EFTA je použitie verejných peňazí na podporu obnoviteľných zdrojov relatívne obľúbené. Približne tri štvrtiny Európanov sú celkom alebo výrazne za podporu a jeden z desiatich je výrazne proti.

Viac ako polovica Európskej populácie podporuje zákon zákazu predaja spotrebičov s najvyššou spotrebou a iba jeden z piatich je rozhodne proti tejto politike. Najmenej obľúbená stratégia je

Graf č.5: Postoj k finančnej podpore obnoviteľných zdrojov energie

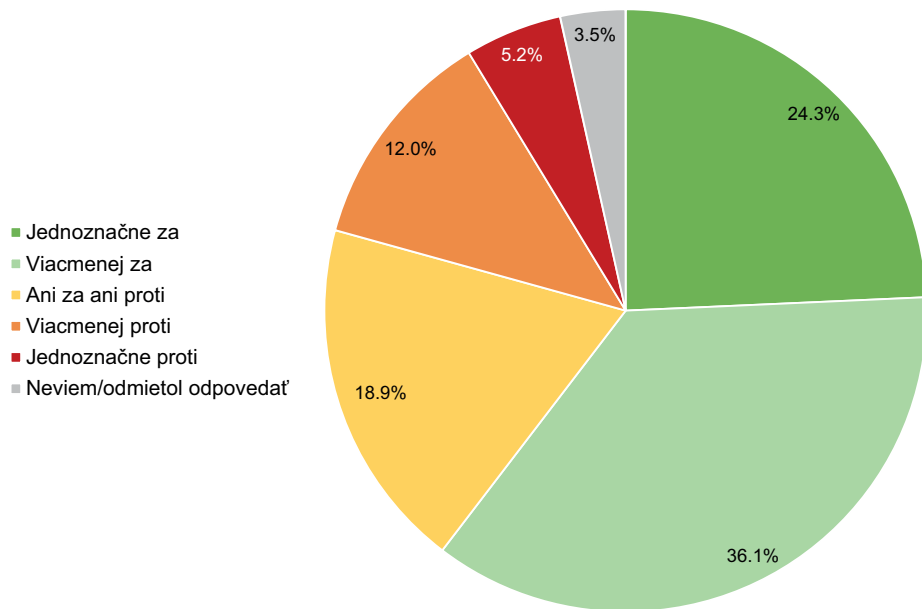

zvýšenie daní na fosílné palivá ako ropa, plyn a uhlie. 44% ľudí je proti a 30% za.

Daň z fosílnych palív sa zdá byť najpopulárnejším riešením v niektorých krajinách západnej Európy, hlavne v severských krajinách, ale väčšinou podporu pozorujeme len vo Švédsku a Fínsku. Toto riešenie je najmenej obľúbené v Poľsku a Rusku a pomerne málo populárny vo východnej Európe a v niektorých krajinách južnej Európy, ako napríklad v Španielsku a Portugalsku.

Nenachádzame tu výrazné regionálne podmienené vzorce pri podpore obnoviteľných zdrojov. V Maďarsku a Slovinsku je podpora najväčšia, najnižšia v Čechách, Rusku, Írsku a na Islande. Pozorujeme tu aj pomerne malé odchýlky medzi krajinami v otázke zákazu spotrebičov s najvyššou spotrebou.

Graf č.6: Postoj k zakázaniu spotrebičov s najnižšou úsporou

Záver

Modul 8.kola ESS o postoji ku klimatickým zmenám a energii poskytuje komplexný pohľad na vzťah Európanov ku zmenám klímy a energie. Takisto sme zistili, čo si myslia o šetrení elektrickou energiou na individuálnej, ale aj celospoločenskej úrovni.

Podstatné je, že prevažná väčšina Európskej populácie si je vedomá hlavných znakov antropogénnych klimatických zmien, dokonca aj v tých najskeptickejších krajinách. Napriek tomu, že väčšina ľudí akceptuje fakt, že sú to práve ľudia, kto spôsobuje klimatické zmeny, veľmi ich to netrápi. Európania cítia za to iba miernu zodpovednosť. Myslia si, že osobné úsilie urobiť niečo pre spomalenie klimatických zmien, by nebolo veľmi efektívne. Vyplýva z toho, že aj keď ľudia priznávajú, že zmena klímy je problémom, javia sa byť neadekvátne motivovaní k tomu, aby zmenili svoje správanie.

Napriek tomu ochota znížiť spotrebu energie a podporiť obnoviteľné zdroje a reguláciu efektivity spotreby energie je vysoká naprieč Európou. Vo všetkých krajinách si väčšina myslí, že veľká alebo veľmi veľká časť elektrickej energie by sa mala vyrábať zo slnečnej alebo veternej energie. Podpora tohto typu výroby energie je oveľa vyššia ako podpora iných zdrojov, napríklad fosílnych zdrojov a jadrovej elektrárne. Podobne, ľudia v Európe sú ochotní šetriť elektrickú

energiu aj nižšou spotrebou a efektívnosťou a zároveň vyjadрили veľkú mieru podpory pre obnoviteľné zdroje a reguláciu výkonnosti spotrebičov.

Tento postoj sa zdá byť perspektívny pre spomalenie klimatických zmien, ale netreba zabúdať na to, že ľudia prejavia menšiu podporu, ak si dané riešenie vyžaduje isté náklady. Európania sa v priemere viac obávajú vyšších nákladov ako klimatických zmien. Zníženie karbónových redukcí je jedno z najefektívnejších riešení. Ale keďže je spojené so zvýšením daní, tento model nemá veľkú podporu v porovnaní s inými možnosťami.

Objavilo sa aj zopár jasných znakov typických pre dané krajiny. Všeobecne platí, že záujem o klimatické zmeny a podporu nízkokarbónovej výroby energie je nižší vo východnej a strednej Európe. Postoj k fosílnym zdrojom elektrickej energie, ako sú napríklad uhlie a zemný plyn je pomerne pozitívny v mnohých bývalých postkomunistických krajinách. Je to odrazom dlhodobej dôvery v takýto spôsob výroby elektrickej energie, ale aj stavu ekonomiky a tempa spoločenskej transformácie v danej krajine (Balžekiene & Telešiene, 2017) Údaje z 8.kola ESS pomôžu ďalej sledovať, ako môžu spoločenské a ekonomické faktory ovplyvňovať postoj verejnosti k energiám a klimatickým zmenám na národnej úrovni.

Poznámky

¹ Patrí tu 21 krajín EU a EFTA Belgicko, Česká Republika, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Holandsko, Írsko, Island, Izrael, Litva, Maďarsko, Nemecko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Rusko, Slovinsko, Španielsko, Švajčiarsko, Švédsko, Taliansko, Veľká Británia.

² http://www.europeansocialsurvey.org/docs/round8/survey/ESS8_data_documentation_report_e02_0.pdf

³ https://www.europeansocialsurvey.org/docs/round8/methods/ESS8_project_specification.pdf

⁴ Hodnoty pre štáty EU/EFTA sú mierne odlišné, ale majú podobný vzorek: 37% sa veľmi alebo extrémne trápí, či ceny energie budú cenovo dostupné, 32% ma obavy z klimatických zmien, a 10% o spoľahlivosti dostupnosti energie.

⁵ 6,0 (SD=2,5) v krajinách EU/EFTA.

⁶ 6,3 (SD=2,5) v krajinách EU/EFTA.

⁷ 4,5 (SD=2,6) v krajinách EU/EFTA.

⁸ Osobné normy – osobná efektívnosť: $r=0,34$, $p=0,000$; osobné normy – presvedčenie o výsledku: $r=0,42$, $p=0,000$; osobná efektívnosť – presvedčenie o výsledku: $r=0,28$, $p=0,000$.

Použitá literatúra

- Balžekienė, A., & Telešienė, A. (2017). Vulnerable and insecure? Environmental and technological risk perception in Europe. In A. Telešienė & M. Gross (Eds.), *Green European. Environmental Behaviour and Attitudes in Europe in a Historical and Cross-Cultural Comparative Perspective* (pp. 31–55). Abingdon: Routledge.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122.
- Barasi, L. (2017). *The climate majority*. London: The New Internationalist.
- Hanss, D., & Böhm, G. (2010). Can I make a difference? The role of general and domain-specific self-efficacy in sustainable consumption decisions. *Umweltpsychologie*, 14, 46–74.
- IEA. (2017). *IEA Atlas of Energy*. Paris: International Energy Agency. Retrieved from <http://energyatlas.iea.org/>
- IPCC. (2014). *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*
- IPCC. (2014). *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report o*. Geneva, Switzerland: Intergovernmental Panel on Climate Change.
- Koletsou, A., & Mancy, R. (2011). Which efficacy constructs for large-scale social dilemma problems? Individual and collective forms of efficacy and outcome expectancies in the context of climate change mitigation. *Risk Management*, 13(4), 184–208. <http://doi.org/10.1057/rm.2011.12>
- Lubell, M. (2002). Environmental Activism as Collective Action. *Environment and Behavior*, 34(4), 431–454. <http://doi.org/10.1177/00116502034004002>
- Meinhold, J. L., & Malkus, A. J. (2005). Adolescent Environmental Behaviors: Can Knowledge, Attitudes, and Self-Efficacy Make a Difference? *Environment and Behavior*, 37(4), 511–532. <http://doi.org/10.1177/0013916504269665>
- Poortinga, W., Spence, A., Whitmarsh, L., Capstick, S., & Pidgeon, N. F. (2011). Uncertain climate: An investigation into public scepticism about anthropogenic climate change. *Global Environmental Change*, 21(3, SI), 1015–1024. <http://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2011.03.001>
- Steg, L., & de Groot, J. I. M. (2010). Explaining prosocial intentions: Testing causal relationships in the norm activation model. *British Journal of Social Psychology*, 49(4), 725–743. <http://doi.org/10.1348/014466609X477745>
- Stern, P. C. (2000). Toward a coherent theory of environmentally significant behavior. *Journal of Social Issues*, 56(3), 407–424. <http://doi.org/10.1111/0022-4537.00175>
- World Energy Council. (2013). *World energy trilemma: time to get real - the case for sustainable energy investment*. London: World Energy Council. Retrieved from <http://www.worldenergy.org/wp-content/uploads/2013/09/2013-Time-to-get-real-the-case-for-sustainable-energy-investment.pdf>

Dáta ESS a dokumentácia

V rámci Európskej sociálnej sondy (ESS) sa od jej prvého kola v rokoch 2002-2003 uskutočnilo 381 351 individuálnych rozhovorov. Celá dokumentácia a dáta pozbierané počas nasledujúcich kôl, vrátane ôsmeho kola (2016-2017), je dostupná na stiahnutie alebo on-line (europeansocialsurvey.org).

ESS je od roku 2013 súčasťou ERIC (Európske výskumné infraštruktúrne konzorcium), čo znamená, že všetky participujúce krajiny prispievajú do rozpočtu projektu. Počas ostatného kola ESS (8.kolo) sa prieskumu zúčastnilo 23 krajín, z toho 17 členov konzorcia ERIC.

Využitím prístupu k nižšie popísaným nástrojom EduNet a NESSTAR máte možnosť pripojiť sa k viac ako 125000 registrovaným užívateľom s prístupom k dátam ESS.

Analýzy dát ESS boli v období rokov 2003-2016 publikované vo viac ako 3554 vedeckých časopisoch, monografiách, kapitolách a konferenčných výstupoch.

EduNet

Je ESS e-learningový nástroj, ktorý ponúka užitočné príklady a cvičenia, prostredníctvom ktorých sú užívatelia ESS dát sprevádzaní procesom výskumu, od teoretického problému k interpretáciám štatistických výsledkov.

NESSTAR

Analýzu ESS dát on-line umožňuje NESSTAR – nástroj pre on-line analýzu dát. Dokumentácia na podporu NESSTAR je k dispozícii od NSD – Nórskeho Centra pre výskumné dáta (nesstar.com).

Séria výsledkov Topline

Toto je deviate číslo v sérii publikácií výsledkov Topline. Všetky sú dostupné na prezretie alebo stiahnutie na webstránke ESS. Ostatné vydania v sérii boli venované týmto témam:

1. Dôvera v súdnictvo (dostupné v angličtine a chorvátčine)
2. Postoje k sociálnemu zabezpečeniu v Európe (dostupné v angličtine, chorvátčine, cyperskej gréčtine a ukrajinčine)
3. Ekonomická kríza, kvalita práce a sociálna integrácia
4. Ako Európania rozumejú demokracii a ako ju hodnotia (dostupné v angličtine, albánčine, bulharčine, taliančine, slovenčine a litovčine)
5. Osobná a sociálna pohoda Európanov (dostupné v angličtine, albánčine, litovčine, ruštine, slovenčine a slovinčine)
6. Sociálne nerovnosti v zdraví a ich determinanty (dostupné v angličtine, dánčine, francúzštinu, nemčine, írskkej galčine, rumunčine, španielčine a slovinčine)
7. Postoje k imigrácii a ich antecedenty (dostupné v angličtine, gruzínčine, nemčine, hebrejčine, nórčine, španielčine a slovinčine)
8. Minulosť, súčasnosť a budúcnosť postojov k sociálnemu zabezpečeniu v Európe (dostupné v angličtine)

O prieskume ESS

Európska sociálna sonda je dvojročný prieskum spoločenských postojov a správania, ktorý sa vykonáva až v 36 krajinách od roku 2001. Databáza obsahuje výsledky takmer 300 000 zrealizovaných rozhovorov, ktoré sú dostupné zadarmo. Celá sonda a s ňou súvisiaca dokumentácia vypracovaná ESS ERIC je všetkým zadarmo dostupná.

Témy prieskumu ESS:

- Dôvera inštitúciám
- Politická angažovanosť
- Spoločensko-politické hodnoty
- Morálne a spoločenské hodnoty
- Sociálny kapitál
- Sociálne vylúčenie
- Národná, etnická a náboženská identita
- Blahobyť, zdravie a bezpečnosť
- Demografické zloženie
- Vzdelanie a vzdelanosť
- Finančné okolnosti
- Okolnosti v domácnosti
- Postoj k blahobytu
- Dôvera v kriminálnu justíciu
- Prejavy a skúsenosti s ageizmom
- Štátne občianstvo, angažovanosť a demokracia
- Imigrácia
- Rodina, práca, blahobyť
- Ekonomická morálka
- Organizácia životného cyklu

Viac sa o ESS ERIC dozviete na www.europeansocialsurvey.org.

Viac o Úrovni európskeho blahobytu sa dozviete na špeciálne vytvorenej webovej stránke www.esswellbeingmatters.org.

Sledujte ESS na Twitter@ESS_Survey

Dajte lajk EuropeanSocialSurvey na Facebook-u

Táto publikácia dostala finančnú podporu od výskumného a inovačného programu Horizont Európskej Únie, pod grantovou zmlouvou 676166

Publikované Európskym spoločenským prieskumom ERIC
City Univerzity London
Northampton Square
London, EC1V 0HB
United Kingdom
+44 (0)20 7040 4901
október 2017
Pôvodný návrh Rapidity

Prieskum ESS bol zaradený do Európskeho výskumného infraštruktúrneho konzorcia v roku 2013. V 9. kole ESS v rokoch 2018-2019 participuje 30 krajín.

Členovia ESS ERIC:

Belgicko, Bulharsko, Cyprus, Česká republika, Estónsko, Fínsko, Francúzsko, Holandsko, Island, Írsko, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Nemecko, Nórsko, Poľsko, Portugalsko, Rakúsko, Slovensko, Slovinsko, Taliansko, Švédsko, Veľká Británia.

Pozorovateľ:

Švajčiarsko.

Host'ujúce krajiny:

Albánsko, Dánsko, Izrael, Čierna Hora, Srbsko, Španielsko.

Multi-národné poradenské skupiny Valného zhromaždenia sondy ESS ERIC sú Poradné skupiny a Rada vedeckého poradenstva. Hlavný vedecký tím zahŕňa GESIS, Mannheim; Univerzitu Pompeu Fabra v Barcelone; Holandský inštitút pre spoločenský prieskum/ SCP, Hág; Katolícku Univerzitu Leuven v Belgicku, Univerzitu v Lubľane, Národné koordinačné fórum zahŕňa ESS NCs zo zúčastnených krajín.

